

Kvinnorna och EU:s informella institution

En kartläggande studie med samtalsintervjuer om kvinnors
erfarenheter i den Europeiska Unionen

Abstract

The aim of this paper is to examine if informal situations that occur in the European Union affect women inside the organization. Inspired by Sarai B. Aharoni's study on informal situations in peace negotiations, I have interviewed Italian and Swedish women who work or have worked, either in the European Union or in close relationship to it, with the purpose of starting a mapping of women's experiences in the EU. To give a broader perspective to the issue, I have interviewed women from two countries that in the EU context, can be seen as each other opposites. With a constructivist view of society as socially constructed, I have used two subclasses of New Institutionalism, Historic and Feminist Institutionalism, to analyze and categorize the material I gathered through semi-structured interviews. I came to the conclusion that women aren't structurally excluded by informal situations in the European Union but that they have to conform to the masculine norm that permeates the EU:s formal and informal institution.

Nyckelord: EU, jämställdhet, informella sammanhang, historisk institutionalism, feministisk institutionalism, informell institution, formell institution, institutionell förändring, samtalsintervjuer, Sverige, Italien

Antal ord: 9 948

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund	2
1.1.1	Jämställdhetspolitik i Italien och Sverige.....	3
1.1.2	Tidigare forskning	3
1.2	Syfte, frågeställning och avgränsningar	4
2	Teori	6
2.1	Teoretisk utgångspunkt	6
2.1.1	Konstruktivism	6
2.2	Institutionell teori	6
2.2.1	Historisk institutionalism	7
2.2.2	Feministisk institutionalism	8
2.3	Formella och informella institutioner.....	8
2.4	Makt	9
2.5	Institutionell förändring.....	10
3	Metod & Material	11
3.1	Metodologisk kontext.....	11
3.1.1	Kvalitativ jämförande fallstudie.....	11
3.2	Urval och genomförande av samtalsintervjuer.....	11
3.2.1	Metodologiska överväganden	12
3.3	Bearbetning av empirin	13
4	Empirisk analys	14
4.1	Formella och informella institutioner.....	14
4.1.1	Nätverk som informell institution	16
4.1.2	Den manliga normen	17
4.2	Mätning av upplevd eller möjlig förändring inom EU.....	17
4.2.1	Kvotering som förändringsverktyg	19
5	Teoretisk analys	20
5.1	Den informella institutionen och feministisk institutionalism	20
5.2	Historisk institutionalism och den nationella aspekten	20
5.2.1	Path-dependency-aspekten	21

5.3	Institutionell makt	22
5.3.1	Det kvinnliga och det manliga	22
6	Slutsats och diskussion	24
7	Referenser.....	25
7.1	Bilaga 1 : Respondenter	28
7.2	Bilaga 2 : Intervjuguide.....	29

1 Inledning

När Margot Wallström var vice ordförande i EU-kommissionen 2008, beskrev hon i en intervju i *Sydsvenskan* sin arbetsplats som manligt dominerad, med slutna och icke transparenta arbetsprocedurer där “gubbar väljer gubbar” (Lönnæus 2008). Uttalandet är nu mer än tio år gammalt vilket väcker frågan om det fortfarande är så i Bryssel. Idag har vi det på pappret mest jämställda EU någonsin med en kvinnlig ordförande för EU kommissionen, Ursula von der Leyen, och även 11 kvinnor i EU-kommissionen (Europeiska Kommissionen 2019). Det har inte alltid varit fallet. Kvinnor gynnas av valsystem baserade på proportionell representation och därför har Europaparlamentet alltid varit den mest jämställda EU institutionen (Kantola 2010, s.59). EU-kommissionärerna väljs istället av medlemsländernas regeringar, vilket har försvårat kvinnors inträde. Det beror på att frågor kring jämställdhet och representation ser väldigt annorlunda ut i de olika medlemsländerna (ibid s.51). Kanske gjorde Ursula von der Leyens nya förslag på att kandidera både en manlig och en kvinnlig politiker till kommissionen skillnad i frågan (Europaportalen 2019). Detta är ett tydligt exempel på varför det är viktigt med kvinnlig representation. Kvinnor främjar och driver jämställdhet och blir förebilder för andra kvinnor (Philips 1998, s.224-39). Christine Lagarde som är den första kvinnliga ordförande för Europeiska Centralbanken (Gripenberg 2019), blir säkerligen en sådan figur för många.

Men jämställdhet och kvinnors inflytande kan inte bara mätas genom representation. Det handlar inte om att räkna kvinnor. Det handlar om att se till att kvinnor räknas (Paffenholz 2018, s.189). Informella sammanhang, organisationskulturer och normer kan ha betydelse för kvinnors inflytande. Därför har forskningen idag skiftat sitt fokus från kvinnors brist på resurser eller vilja att delta i politiken, till institutionella och kulturella mekanismer som försvårar kvinnors politiska arbete (Kantola 2010, s.59). Inom ramen för denna nya trend inom forskningen ska jag i den här uppsatsen bygga vidare på tidigare forskning kring kvinnor i politiken och informella beslutsammanhang. Uppsatsen undersöker om kvinnliga EU-politiker upplever att informella sammanhang påverkar deras möjlighet till inflytande. För att göra en bredare analys, innehåller studien intervjuer med kvinnliga politiker från både Sverige och Italien, två länder som på många sätt kan ses som varandras motsats, framförallt ur ett jämställdhetsperspektiv. Samtidigt är båda medlemmar i samma överstatliga organisation, den Europeiska Unionen.

Uppsatsen börjar med en bakgrund om EU:s jämställdhetspolitik, där Sveriges och Italiens förhållande till denna tas upp. Därefter presenteras uppsatsens syfte och frågeställning. Sedan redogör jag för de teoretiska perspektiven. Metod och materialet presenteras innan den empiriska och teoretiska analysen, som följs av en slutdiskussion.

1.1 Bakgrund

EU:s normativa vilja att förändra och forma könsroller har funnits med i organisationen från början. Romfördraget 1957 innehöll en klausul om lika lön för kvinnor och män (MEMO/07/426). EU:s andra viktiga åtgärd kom 1976 (76/207/EEC), när direktivet om likabehandling introducerades i samband med att de första kvinnliga aktörerna inkluderades i arbetsgruppen för jämställdhetspolitiken (Kantola 2010, s.34). På 1970-talet utarbetades EU:s jämställdhetspolitik med hjälp av direktiv som medlemsländerna måste anta och genomföra. Detta innebar hård styrning som tvingar medlemsländerna att leva upp till EU:s politik. De senaste två decennierna har varit de viktigaste för jämställdheten inom EU. Nu har dock de flesta åtgärder vidtagits i form av mjuk styrning, som rekommendationer och resolutioner (Kantola 2010, s.56). Mjuk styrning garanterar dock inte en lika säker implementering. Betyder detta att EU:s engagemang för jämställdhet inte är lika starkt som tidigare? Genomförandet av rådets rekommendationer och resolutioner i medlemsländerna har nämligen varit dåligt. Effekten av dessa strategier är därför begränsad och det blir ofta en tolkningsfråga för länderna själva om de har uppnått jämställdhet (ibid). Jämställdhetsfrågan påverkas av många olika faktorer. Kulturella föreställningar om vad det betyder att vara man eller kvinna kan påverka representation, kvinnors enskilda beslut att gå med i politiken samt vilka roller och kompetensområden som tilldelas kvinnliga politiker. Religion spelar också en viktig roll och protestantiska länder har visats ha fler kvinnor i parlamentet än katolska. Politisk ideologi är också väsentligt för kvinnors politiska representation. Partier på vänsterkanten är mer engagerade i kvinnofrågor och har fler kvinnliga parlamentariker (Kantola 2009, s.388).

För att stärka sin ställning inom jämställdhetsfrågor antog EU jämställdhetsintegrering efter The Beijing Platform for Action, 1995. Denna strategi går ut på att introducera genusbegreppet och -problematiken på ett systematiskt sätt i alla strukturer, policies, processer och rutiner i EU, samt i dess kultur och handlingssätt (Council of Europe 1998:15). Trots detta har jämställdhetsintegrering inte medfört grundläggande förändringar i EU:s politiska beslut eller lagstiftning (Kantola 2010, s.126). I EU:s mest jämställda organ, Europaparlamentet, är 41 procent av parlamentarikerna kvinnor (EP 2019), det vill säga fortfarande en minoritet. Europeiska rådet lider av samma problematik och Europeiska unionens råd sägs ha det högsta glastaket (Kantola 2009, s.396). Problemet med kvinnlig representation berör även expertgrupper och kommittéer inom Europakommission. Kommissionen kan utse ledamöter i dessa organ. Men om det förekommer könsobalans bland de kandidater som nominerats av medlemsländerna är kommissionens förmåga att ingripa begränsad. Kommissionen har uppmuntrat medlemsländerna samt olika organ och organisationer att ta fram lika många kvinnliga som manliga kandidater, men besluten fattas av de enskilda europeiska länderna (Kantola 2010, s.70). Detta visar att jämställdhetspolitik på EU nivå inte kan betraktas som en framgångssaga. Jämfört med sin ekonomiska och utrikespolitiska makt har EU mindre inflytande över omfördelningspolitik, social välfärd, kultur och utbildningspolitik. Dessa är områden som påverkar könsrelationer och som hanteras genom mjuk styrning.

1.1.1 Jämställdhetspolitik i Italien och Sverige

Situationen ser väldigt annorlunda ut för kvinnor inom de olika europeiska länderna. Stora skillnader kan man se mellan norra och södra Europa.

För vissa europeiska länder har EU framträtt som en viktig aktör i utformningen av könsrelationer, till exempel i Italien. Implementeringen av EU:s jämställdhetspolicys på 1970-talet har varit avgörande för landet, eftersom den inhemska politiska viljan var låg. Här ingick lagar om lika lön och likabehandling för kvinnor och män inom arbetsmarknaden, de första viktiga lagarna om jämställdhet i Italien. Europeiseringen av italiensk jämställdhetspolitik visade sig därmed väsentlig i ett politiskt, socialt och kulturellt sammanhang som inte var kvinnovänligt. I Italien har jämställdhetspolitiken varit starkt kopplad till de olika regeringarnas politiska ideologier. Det har gjort den diskontinuerlig på grund av den politiska instabiliteten i landet. Jämställdhetsfrågor drevs huvudsakligen av feministiska rörelser på 1970-talet (Alonso m.fl. 2012, s.150-1). Än idag saknar Italien en specifik nationell strategi för jämställdhetsintegrering (EIGE 2019). Det viktigaste jämställdhetsorganet är departementet för lika rättigheter och jämställdhet. Det inrättades 1996 under en vänsterregering och efter EU:s rekommendationer (Alonso m.fl. 2012, s.154).

Till skillnad från Italien har Sverige inte varit beroende av EU för att genomföra jämställdhetspolitik. Jämställdhetsfrågor är i hög grad institutionaliserade och det har de varit länge (Borchorst m.fl. 2012 s.60). Jämställdhetsintegrering är dessutom Sveriges främsta strategi för att uppnå sina jämställdhetsmål (EIGE 2019). Redan på 1970-talet institutionaliserade de nordiska länderna sin samordning kring jämställdhetspolitik inom Nordiska ministerrådet. Lagstiftning för att förbjuda könsbaserad diskriminering antogs i Sverige på 1970-talet, innan landet gick med i EU. Nationella kvinnorörelser har haft stor vikt i Sverige sedan 1970-talet och den första svenska jämställdhetslagen är från 1979 (Borchorst m.fl. 2012, s.61-5).

1.1.2 Tidigare forskning

Antalet kvinnor på högt uppsatta positioner är lågt i de flesta internationella organisationerna. Naurin och Naurins studie från 2018 om förhandlingar och beslutfattande i det Europeiska rådet visar att kvinnor är systematiskt underrepresenterade i kommitésystemet. Få kvinnor tillsätts i de viktigaste kommittéerna och på poster som har att göra med till exempel säkerhet eller utrikespolitik. Kvinnor samlas istället oftast i mjuka politikområden som miljön. Samtidigt noterar Naurin och Naurin att det har skett en betydlig ökning av kvinnlig representation i EU med åren. I sin studie kommer de även fram till att nyare medlemsstater tenderar att ha ett mer balanserat antal kvinnliga och manliga politiker på de olika EU-posterna jämfört med de länder som grundade EU. Det verkar alltså som om dessa har etablerat starkare könsrelaterade mönster i förhållande till EU-institutionerna (Naurin & Naurin 2018). Naurin och Naurins studie ingår i Karin Aggestam och Anne Towns bok *Gendering Diplomacy and International Negotiation*. Boken innehåller en samling essäer om jämställdhet inom diplomatisk och freds- och konfliktsforskning. Sarai B. Aharoni visar i sitt kapitel om fredsförhandlingar i Israel, att informella sammanhang inom

fredsprocesser begränsar kvinnliga aktörers påverkingskraft jämfört med formella och transparenta beslutprocesser och beslutssammanhang. Hon menar att ostrukturerade arbetsammanhang blir ett sätt att dölja makt och att detta förespråkas av de mest inflytelserika aktörerna. Så länge gruppens struktur är informell är det endast de få personer som får vara med som känner till reglerna för hur beslut fattas. Makten ligger i att känna till dessa oskrivna regler. Sådana informella sammanhang skapar ett minimalt informationsflöde mellan olika arbetsgrupper vilket missgynnar kvinnor eftersom de ofta inte har egna nätverk. Bristen på systematisk planering av förhandlingar gör det svårt att följa könsbalansen i grupper. En stor del av Aharonis material består av samtalsintervjuer. Hon insisterade på att söka kunskap om de institutionella och kulturella hierarkierna de kvinnliga intervjupersonerna mött i fredsbildningens manliga miljö. Aharoni kommer fram till att institutionell kunskap är central för att förstå politik. Den informella institutionella miljön som omgav fredsförhandlingarna gjorde att kvinnorna blev både inom- och utomstående aktörer (Aharoni 2018).

I en intervju jag gjorde med Karin Aggestam för artikeln ”Is the future of diplomacy female” i *The Perspective* berättar hon att en kvinnlig EU-politiker hon intervjuat sagt till henne att hon är trött på utbildningskurser och att kvinnor i EU inte behöver mer utbildning, de behöver komma in på golfbanorna och på whiskeyprovningarna.

1.2 Syfte, frågeställning och avgränsningar

Intervjun med Aggestam väckte mitt intresse för informella sammanhang och EU. Genom att koppla Aharonis studie om formella och informella sammanhang till nyinstitutionalismen och dess teorier om formella och informella institutioner är jag intresserad av att undersöka de normer som genomsyrar EU. Jag vill komma åt den informella institutionen. Ur ett beslutfattandeperspektiv har EU genomfört flera policies för att främja jämställdhet och kommit en bra bit på vägen när det gäller kvinnlig representation, vilket kännetecknar EU:s formella institution. Men hur ser situationen ut bakom kulisserna? Är jämställd representation bara symbolpolitik eller är det nyckeln till jämställdhet?

Med en konstruktivistisk syn på verkligheten som socialt konstruerad, har jag intervjuat kvinnor som varit i kontakt med den verklighet som jag har valt att studera, det vill säga EU. Jag anser att erfarenheter och personliga anekdoter är det enda sättet att få kunskap om EU:s informella karaktär. Genom att bygga vidare på Aharonis studie vill jag undersöka om informella sammanhang i EU påverkar kvinnor i organisationen negativt och missgynnar dem.

Uppsatsens frågeställningar kan därför skrivas som följer: Vad innebär informellt beslutsfattande för kvinnliga politiker inom EU?

EU är en internationell organisation som genomsyras av olika nationaliteter och kulturer. För att kartlägga kvinnors erfarenheter och upplevelser av informella sammanhang på ett mer utförligt sätt har jag valt att titta på två länder, Sverige och Italien. Uppsatsen är alltså en jämförande fallstudie där jag undersöker erfarenheter hos

aktörer från två länder som representerar två motpoler i Europa, nord och syd. Samtidigt befinner de sig i samma överstatliga organisation där de, oberoende av jämställdhetspolitiken i sina hemländer, delar samma svårigheter att nå upp till de högsta positionerna i organisationen.

Viktigt att poängtera är att genusbegreppet inte har använts intersektionellt i den här uppsatsen. De två genuskategorier som behandlas är bara man och kvinna på grund av uppsatsens begränsade resurser och tid.

2 Teori

I detta kapitel redogör jag för den teoretiska utgångspunkt som uppsatsen har och uppsatsens nyinstitutionella teorier, historisk och feministisk institutionalism. Tre relevanta aspekter i teorierna som kommer att användas för att genomföra uppsatsens analys tas också upp i tre egna stycken. Det vill säga formella och informella institutioner, makt och institutionell förändring.

2.1 Teoretisk utgångspunkt

2.1.1 Konstruktivism

Ur ett konstruktivistiskt perspektiv är verkligheten socialt konstruerad. Därför måste processen inom vilken den här konstruktionen sker analyseras för att kunna nå kunskap. Konstruktivismen fokuserar på hur världsbilder och normer påverkar politiken. Den positionerar sig mellan den positivistiska och post-positivistiska epistemologin och uppfattar därför verkligheten som vare sig objektiv eller subjektiv utan intersubjektiv. Den skapas genom gemensamma uppfattningar som förekommer bland människor. Därför reproduceras verkligheten genom varaktig interaktion mellan sociala aktörer. Det betyder att verkligheten inte är permanent. Sociala normer som styr vårt beteende är inte statiska. De är konstruerade och kan omdefinieras genom våra sociala interaktioner. Detta eftersom individers beteende påverkas av olika kontexter och inte bara av deras intressen. Människan är en social varelse. Individers intressen och agendor förändras därför när deras förståelse av den miljö de befinner sig i förändras. Politiska, sociala och ekonomiska aktörer spelar stor roll när dessa intressen byggs upp, eftersom sociala normer påverkar människors beteenden (Saurugger 2014, s.145-7). EU kan därför ses ur det här perspektivet, som en pågående process och inte som ett resultat.

2.2 Institutionell teori

Institutionell teori är studiet av politiska institutioner. Den skapar teorier kring förhållandet mellan institutionella egenskaper, politiska handlingar, institutioners prestanda och förändring. Institutionalismen betonar därför den endogena och den socialt konstruerade naturen av politiska institutioner som består av en samling strukturer, regler och standardförfaranden som delvis har en självständig roll i politiken (March & Olsen 2008, s.4). Institutioner blir därför i sig politiska aktörer och bärare av normer, roller och identiteter. De påverkar hur myndigheter och makt bildas, utövas,

legitimeras och omfördelas. Institutioner har inflytande över vilka politiska aktörer som lyfts fram och vilka som begränsas i sitt arbete och skapar därför beteendekoder (ibid 2008, s.8). Nyinstitutionalismen fokuserar på just detta och menar att hur organisationer utformar relationer påverkar aktörers intressen, strategier och handlingar (Saurugger 2014, s.80). I nyinstitutionalismen finner man flera subkategorier. De som kommer att vara i fokus i denna uppsats är historisk institutionalism och feministisk institutionalism. Fokus kommer att ligga på deras kontinuitet, hur de kompletterar varandra. Jag anser att en dialog mellan dessa två teorier ger en djupare förståelse för den komplexa relationen mellan informella och formella sammanhang, makt och institutionell förändring och ger en bättre förståelse av det politiska livet i EU.

2.2.1 Historisk institutionalism

Institutioner påverkas enligt historisk institutionalism av historia, strategier, kultur och kontexter, som i sin tur påverkar beslutsprocesser. Denna teori används inom europeiska studier för att analysera beslutfattande genom att integrera den historiska kontexten i analysen och därmed göra det möjligt att förstå politiska aktörers handlingar. Därför blir stater en viktig ingrediens i studiet av EU. Enligt historisk institutionalism är stater viktiga aktörer för att förklara politiska processer. Detta eftersom teorin fokuserar på asymmetriska maktförhållanden mellan individer. Dessa uppstår på grund av att aktörer har ojämna resurser, eftersom staten inte ger alla likvärdig tillgång till resurserna (Saurugger 2014, s.90-1).

Historisk institutionalism bygger på antagandet att nuvarande beslut påverkas av de som fattats tidigare, även om omständigheterna har förändrats (Saurugger 2014, s.90). Institutioner är inte statiska men eftersom deras historia är inbäddad i regler och rutiner förändras inte deras interna strukturer självständigt. Förändringsprocesser sätts igång av kontextuella förändringar och politiska manövrer (March & Olsen 2008, s.7). Därför är "path-dependency", stigberoende, ett centralt begrepp i historisk institutionalism. Path-dependency är framförallt typiskt för de historiska faser då oförutsedda händelser sätter igång institutionella mönster eller kedjereaktioner som nödvändiga konsekvenser av det som sker (Saurugger 2014, s.90). 'Path-dependency', alltså det faktum att man som institution är beroende av en annan institution eller av specifika omständigheter kan också begränsa vad man kan och inte kan uppnå och leda till oavsiktliga konsekvenser (Mackay m.fl 2010, s.575). Det kan även tidigare mål och ramverk göra (Saurugger 2014, s.90). Anpassningen är inte automatisk eller exakt och det förbättrar inte nödvändigtvis effektiviteten och överlevnaden av en institution. Det har ofta antagits att den omgivande miljön har begränsad förmåga att välja ut och eliminera politiska institutioner. Institutioner har visat sig motståndskraftiga även när de står inför radikala förändringar (March & Olsen 2008, p.11).

Institutionella aktörer har också en viktig roll i historisk institutionalism. De ses som lojala medarbetare som följer reglerna, men teorin medger också att de kan drivas av egenintressen. Det innebär att institutioner ses som en strategisk resurs för dem. Samtidigt påverkas aktörerna väldigt mycket av institutionen. De normer och regler som genomsyrar en institution smittar av sig på aktörerna. Deras mål, beteenden och därmed politiska handlingar påverkas av institutionen och därför också av institutionella förändringar. Samtidigt är aktörerna inte fullt medvetna om förändringarna och om institutionens kraft och hur de påverkas av den (Saurugger 2014, s.90-1).

2.2.2 Feministisk institutionalism

Enligt nyinstitutionalismens grundare är teorin ett pågående arbete som drivs av impulsen att komplettera snarare än att avvisa nya sätt att bedriva forskning (Mackay m.fl. 2010, s.584). Den feministiska institutionalismen är ett exempel på detta och fokuserar på relationen mellan kön och institutioner, som har förbisetts av tidigare nyinstitutionalister. Syftet är att övervinna den könsblindhet som tidigare har karakteriserat institutionell teori, att ta hänsyn till kvinnor som viktiga aktörer i politiska processer samt att flytta forskningsagendan till frågor om samspelet mellan kön och politiska institutioner och vad detta leder till. Denna dynamik inom institutioner har inte tagits med i beräkningen i tidigare teorier, men spelar stor roll i institutionernas handlande. Den feministiska nyinstitutionalismen lägger tonvikten på den könade dimensionen av institutioner och deras ageranden, liksom könade processer av politisk förändring. Tillämpningen av ett könsperspektiv ger en ny inblick inom detta område (ibid, s.579).

Genus är inte bara något att förhålla sig till i den personliga sfären. Det kännetecknar även institutioner och sociala strukturer. Att säga att institutioner är "könade" betyder att konstruktioner av manlighet och kvinnlighet genomsyrar deras vardag och logik. De existerar alltså på alla nivåer i samhället, vilket innebär att könsrollerna är institutionaliserade. De är inbäddade i olika politiska institutioner och både skapar och begränsar sociala interaktioner (Lowndes 2014, s.685-6). Relationer mellan könen är genomgående. De kommer fram i olika typer av institutioner och på olika institutionella nivåer. Det gäller allt från en symbolisk till en till synes trivial nivå i daglig samvaro med andra, där genusproblematiken får näring och hålls vid liv (Mackay m.fl. 2010, s.580).

Den feministiska institutionalismen är engagerad i "real world research", det vill säga forskning i vardagen. Det kräver användning av olika verktyg och tillvägagångssätt beroende på vilket forskningsobjekt eller ämne de tar sig an (Mackay m.fl. 2010, s.579-80). Vissa feministiska institutionalister ifrågasätter möjligheten att uppnå jämställdhet genom institutionella reformstrategier som könskvotering, integrering av jämställdhetsperspektiv eller nationella samt internationella jämställdhetsplaner för främjande av kvinnor. Andra anser istället att de är bra verktyg för att förbättra kvinnors arbete i mansdominerade sektorer som utrikespolitik (Aharoni 2018, s.197)

2.3 Formella och informella institutioner

En viktig fråga inom nyinstitutionalismen är relationen och samspelet mellan formella och informella institutioner, för att studera informella institutioners specifika inflytande. Dock är detta underrepresenterat i empiriska studier (Mackay m.fl. 2010, s.581).

Historisk institutionalism förknippar i allmänhet institutioner med deras regler eller konventioner (Hall & Taylor 1996, s.938). Den definierar dock även institutioner som formella eller informella förfaranden, rutiner och normer. Men formella och informella institutioner har inte samma status i nyinstitutionalismens olika grenar (Mackay m.fl. 2010, s.576). Med informella institutioner menas de informella, institutionella regler

eller praxis som är specifika för vissa politiska sammanhang. Aktörerna är bekanta med dem (även om de inte alltid följer dem) och de har en kollektiv, snarare än personlig påverkan (Lowndes & Roberts 2013, s.47). De beskrivs också som symbolsystem, kognitiva manus och moraliska mallar, samt sådana sammanhang som ingår i en institutions vardag men som inte står på dagordningen. Informella sammanhang och regler uppstår som stödmekanismer till det formella institutionella ramverket. De kan till exempel återinföra gamla rutiner och lämna tidigare existerade maktförhållanden intakta. När kvinnliga aktörer kommer in i olika formella politiska institutioner har det lett till att mansdominerade politiska eliter har flyttat maktens "lokus" från formella till informella sammanhang. Detta görs för att motverka kvinnors tillgång till makt i formella beslutssammanhang och deras inträde i olika specifika institutionella arenor. Därför intresserar sig den feministiska institutionalismen starkt för både formella och informella institutioner och menar att de båda är könade. Forskning om könseffekterna av formella institutioner som valsystem, politiska partier och byråkrati är den absolut mest omfattande inom feministisk statsvetenskap. Så även det komplexa förhållandet mellan statsfeminism, kvinnorörelsen och kvinnliga politiker på jakt efter substantiell politikförändring (Mackay m.fl. 2010, s.576-82).

Fokus på de informella institutionerna är svagare i den historiska institutionalismen än i den feministiska, där ny forskning har lagt mer systematisk uppmärksamhet på informella regler och normer och granskat deras relation med formella institutioner för att förstå beslutsprocesser utifrån ett bredare perspektiv. Meningen är också att förstå förändringsprocesser och resultat. Genom att inte uppmärksamma de könsmonster som genomsyrar institutionella regler och normer missar institutionalister möjligheten att fullt ut förstå samspelet mellan formella och informella institutioner och effekterna detta har på män och kvinnor som arbetar inom de här miljöerna (Mackay m.fl. 2010, s.580-81). Resultatet av detta kan bidra till att återskapa bredare sociala och politiska genusförväntningar.

Feministisk forskning måste därför fokusera på politiska institutioners regler och hur de är kopplade till informella regler som kan avskaffa och utesluta kvinnor på den politiska arenan. När och var politiska möten hålls kan vara till nackdel för kvinnor med omhändertagande ansvar. Informella könsnormer och förväntningar formar formella regler och kan även gå emot dem, till exempel genom att motarbeta effekterna av jämställdhetsreformer. Därför är det viktigt att studera dem tillsammans. Det kan vara svårt att identifiera det komplexa nätverket av regler som skapar könade effekter i politiken. Dock är det inte alltid nödvändigt att skilja formella och informella regler på ett strikt sätt. Formella och informella regler beror alltid på fallet man undersöker och kan förändras med tiden (Lowndes 2014, s.687).

2.4 Makt

Makt genomsyrar formella och informella institutioner. Den formella institutionen fördelar makt genom att tilldela vissa aktörer särskilda roller och ge dem tillgång till organisatoriska resurser. Kön kan ses som direkt kopplat till detta. Till synes neutrala regler om politiskt beslutsfattande kan ha könseffekter på grund av hur de interagerar

med informella regler kopplade till könsnormer (Lowndes 2014, s.687). Detta eftersom institutioner är könade. Kvinnor och de politiska aspekter som förknippas med feminina drag är svagare i maktspelet. Manliga egenskaper ses som viktigare. Den begränsade tillgång som kvinnor har till den informella institutionen påverkar dessutom deras användning av institutionen som en personlig resurs (Mackay m.fl. 2010, s.581).

Formella och informella institutioner är med andra ord maktkällor som kvinnor kan missgynnas av. Så borde det dock inte vara eftersom den institutionella teorin antar att institutioner finns till för deras aktörer (Mackay m.fl. 2010, s.577). Tillgången till resurser, vilket informella sammanhang erbjuder, är alltså könsfördelad. Om vi kopplar detta till historisk institutionalism kan vi säga att det faktiskt finns asymmetriska maktförhållanden mellan institutionella aktörer, i det här fallet män och kvinnor. Enligt historisk institutionalism är det stater som är ansvariga för dessa maktförhållanden, eftersom de fördelar resurser ojämnt mellan sina medborgare. Stater har alltid varit viktiga aktörer inom feministisk teori på grund av deras centralitet i kvinnors liv. Historiskt har stater antingen begränsat kvinnor eller skapat möjligheter för dem (Jessop 2008, s.122). Institutioner har alltså makt över sina aktörer eftersom de påverkar dem.

2.5 Institutionell förändring

Att förklara institutionellt ursprung och förändring är centralt för historisk institutionalism.

När institutioner skapats uppfattas de som svåra att förändra. Det är inbyggt i själva definitionen av en institution att den ska vara långlivad. När ett visst vägval har gjorts, blir institutionerna självförstärkande vilket kan kopplas till historisk institutionalism och path-dependency. Här är förändringar stigberoende och drivs av externa faktorer (March & Olsen 2008, s.7).

Trots detta sker institutionella förändringar ibland. Ny forskning inom historisk institutionalism visar att detta är en konsekvens av institutionens normala dagliga arbete och verkställande. Arbetet inom detta område har introducerat nya och mer gradvisa uppfattningar om förändring till debatten som skiktning, där vissa delar av existerande institutioner omförhandlas, medan andra förblir de samma som tidigare. Institutionell förändring kan dock också vara mer revolutionerande och innebära omdirigeringar i institutioners mål, inriktningar och logik (Mackay m.fl. 2010, s. 577). Institutioner kan alltså vara dynamiska.

Feministisk institutionalism introducerar genusbegreppet och -problematiken i institutionella förändringar. De är speciellt intresserade av hur könsrelationer förändras i institutioner och vilken effekt det har på institutionens handlingar. De fokuserar även på att lära sig känna igen mönster för hur institutioner reproducerar könade maktförhållanden och hur man kan förändra sådana normer. De ser förändringsprocesser inom institutioner som drivna av externa och interna faktorer (Mackay m.fl. 2010, s. 582).

3 Metod & Material

I det här avsnittet redogör jag för metoden jag valt för att besvara frågeställningen, och för uppsatsens kunskapssyn. Metodologiska överväganden diskuteras också samt hur jag har bearbetat det empiriska materialet. Detta kommer från semistrukturerade samtalsintervjuer.

3.1 Metodologisk kontext

3.1.1 Kvalitativ jämförande fallstudie

Kvalitativa undersökningar syftar till att förstå verkligheten utifrån ett aktörsperspektiv. Fokus ligger på att förklara olika fenomen i samhället. Här gör forskaren ett subjektivt urval av fall, material och intervjupersoner (Teorell & Svensson 2007, s.265). I den här uppsatsen är resultatet av denna process en beskrivande jämförande fallstudie där svenska och italienska kvinnliga politikernas erfarenheter inom EU analyseras med målet att kartlägga kvinnors uppfattning om de informella institutioner som genomsyrar EU. Analysenheterna kommer alltså från två olika kontexter, vilket är kravet för en jämförande fallstudie (Esaiasson et al. 2012, s.109). Kvalitativa studier associeras i allmänhet med mer humanistiska angreppssätt precis som beskrivande studier (Teorell & Svensson 2007, s.99). Detta på grund av att de inte kan vara lika strikta i sina bedömningar eller metoder som kvantitativa undersökningar (Yanow 2003, s.10). I den här uppsatsen har jag därför integrerat den kvalitativ metoden med en konstruktivistisk utgångspunkt. Det innebär att jag som forskare utgår från att verkligheten till viss del är socialt konstruerad, precis som kunskap. Sociala interaktioner skapar och formar vår förståelse av verkligheten. Tolkningar av sociala sammanhang blir därför sociala sanningar och dessa uppfattningar påverkar människors beteenden i olika situationer (Saurugger 2014, s.145-7). Därför har jag valt att använda mig av semistrukturerade samtalsintervjuer för att komma åt kvinnliga politikernas uppfattningar av informella sammanhang inom EU. Mina intervjupersoner är alltså inte informanter men respondenter.

3.2 Urval och genomförande av samtalsintervjuer

För att kunna kartlägga situationen för kvinnor inom EU har jag intervjuat olika italienska och svenska kvinnliga politiker¹. De är alltså kvinnor från olika länder och i olika åldrar. De har olika politiska åsikter och har varit verksamma inom EU i olika perioder. Denna spridning ger oss en mer omfattande och realistisk bild av EU och gör det möjligt att lägga märke till förändringstrender. Valet av respondenter har varit målinriktat, det vill säga det har styrts av klart definierade kriterier (Esaiasson m.fl. 2017, s.270) som svenska och italienska och erfarenhet inom EU. Intervjuerna med de italienska respondenterna Pialuisa Bianco och Marta Dassù, har skett på telefon. Jag fick tag på dem genom gemensamma kontakter. Marta Dassù förmedlade sedan kontakt till ytterligare en italiensk kvinnlig politiker. Den intervjun avbokades plötsligt och därför förekommer det två italienska och tre svenska respondenter i uppsatsen. Alice Bah Kuhnke och Annika Wäppling Korzinek (i fortsättningen Annika Korzinek), två av de svenska respondenterna, intervjuade jag "öga mot öga", i samband med att de befann sig i Lund. Veronika Bard, vars kontaktuppgifter jag har på grund av en tidigare intervju jag gjort för en artikel, intervjuade jag på telefon. I samtliga fall rör det sig om semistrukturerade samtalsintervjuer vilket innebär att man som forskare har samtal med ett antal intervjupersoner och där man försöker ställa samma frågor till alla. Metoden ger utrymme för följdfrågor och variation i frågorna beroende på intervjuperson, vilket har skett även i denna studie². Meningen är att respondenten ska berätta om sina erfarenheter med egna ord (Esaiasson m.fl. 2017, s.236).

Eftersom alla respondenter svarar på ungefär samma frågor underlättar semistrukturerade samtalsintervjuer analysen av intervjumaterialet och möjligheten att dra slutsatser (Morris 2009, s.210-11). Semistrukturerade samtalsintervjuer ligger dessutom i grunden för feministisk forskning. Det var genom att kartlägga erfarenheter och intervju varandra som de första feministiska forskarna mellan 1960- och 1970-talet började teoretisera om kvinnors relationer till omvärlden och dess socio-politiska strukturer (DeVault & Gross 2012, s.209-10). Erfarenheter måste alltså få en röst och därför är intervjumetoder viktiga.

3.2.1 Metodologiska överväganden

Mina intervjupersoner är svenska och italienska kvinnor som har arbetat nära europeiskt beslutfattande. De har alltså specifik kunskap om forskningsämnet. De kan kallas för en elit, vilket leder till vissa problem i samband med intervjuerna där det finns en obalans både i fråga om kunskap och makt mellan intervjuare och intervjuperson. Detta kan vara en fördel för intervjuaren om respondenten delar med sig mer än vad hen skulle ha gjort med en person i samma position. Men det kan även vara en nackdel, eftersom det finns en risk att personen i fråga tar över konversationen och inte svarar på frågorna (Morris 2009, s.209-10). Detta är dock ett potentiellt problem med alla metoder där det empiriska materialet består av människors erfarenheter och åsikter. Att arbeta med

¹ Information om intervjupersonerna finns i bilaga 1 : Respondenter

² En intervjuguide, där de områden och teman som har behandlats i intervjuerna framkommer, finns bifogad i bilaga 2 : Intervjuguide

människor innebär ständiga förändringar i arbetets förutsättningar, vilket inte är fallet om man arbetar med text. Alla svar man får kommer inte att vara lika mycket värda för uppsatsens syfte. Å andra sidan kan de svar som inte är direkt kopplade till forskningsfrågan ge en bredare förståelse för ämnet. Därmed tillkommer material som kan användas till uppsatsens bakgrundsdel, introduktion och slutsats.

Ett problem i samband med frågeundersökningar och inte minst samtalsintervjuer, är källkritik, det vill säga att bedöma trovärdigheten (Esaiasson m.fl. 2017, s.268). Detta är dock inte lika viktigt här, eftersom det jag vill komma åt är människors erfarenheter och uppfattningar. Dessa kan varken vara sanna eller falska. Som forskare måste man däremot vara vaksam på att inte få med sina egna förutfattade meningar i intervjun. Intervjuaren befinner sig i en maktposition genom att både skapa intervjufrågorna, tolka svaren och välja ut delar av intervjun som stödjer hens påstående, vilket naturligtvis påverkar forskningsresultatet (Morris 2009, s.214). Morris skriver att användningen av konstruktivistiska metoder i ett empiriskt syfte gör forskaren till domaren över vad som är sant eller falskt. Det enda sättet att komma ifrån detta är att informera läsaren om detta metodologiska problem (ibid, s.211). På så vis undviker man att falla i ett systematiskt tolkningsfel.

3.3 Bearbetning av empirin

Jag har transkriberat varje intervju ordagrant, de svenska på svenska och de italienska på italienska. Det relevanta materialet från de italienska intervjuerna har jag sedan översatt till svenska. Jag antecknade också under intervjuerna och skrev en sammanfattning i punktform efter varje samtal för att komma ihåg specifika intryck jag fått.

Med hjälp av de teoretiska ramverk och begrepp som presenterats i teoriavsnittet har jag analyserat intervjumaterialet med kvalitativ innehållsanalys. Metoden innebär att man kategoriserar innehållet i materialet för att få en bättre förståelse av empirin (Boréus & Bergström 2018, s.50-52). Materialet har alltså brutits ner och delats upp i teman för bästa möjliga analys. Vissa aspekter av teorierna, som formella och informella institutioner, institutions-förändringar och institutionell makt, är kopplade till kategoriseringen. På det sättet har återkommande ämnen och argument i respondenternas svar utkristalliserats. Metoden underlättade att hitta en röd tråd i intervjusvaren. Analysen har skett genom en systematisk läsning av anteckningar och transkriptioner. Med min teoretiska förförståelse i bagaget har jag arbetat både deduktivt och induktivt. Det vill säga att jag både haft förväntningar, utifrån tidigare forskning och mina utvalda teorier om vilka slutsatser som skulle nås, samtidigt som jag har fått nya insikter i samband med mötet av min empiri som har påverkat uppsatsen. Verken ren induktion eller deduktion kan nämligen vara vägen till teoretisk samhällsvetenskaplig kunskap (Teorell & Svensson 2007, s.49-50).

4 Empirisk analys

I följande avsnitt kommer fallet att analyseras, utifrån de argument som de olika aktörerna lyfter fram i materialet. Svaren från samtalsintervjuerna kategoriseras med hjälp av de aspekter av historisk och feministisk institutionalism som presenterats i teoriavsnittet, alltså formella och informella institutioner, makt och institutionell förändring.

4.1 Formella och informella institutioner

Alla respondenter är överens om att beslutsprocesser inom EU har en starkt formell karaktär. Samtidigt spelar informella sammanhang in.

“Det finns alltid en middag” säger Marta Dassú. Hon har ingen personlig erfarenhet av att det skulle vara där ett eventuellt informellt beslutfattande sker eller att ett sådant agerande i EU exkluderar kvinnor. Däremot berättar Dassú att hon oftare skapar personliga kontakter och befinner sig i informella arbetssammanhang med kvinnliga kollegor än med manliga. Hon påpekar att det är vanligt att kvinnor är vice-ministrar. Dassú var själv Italiens vice utrikesminister 2011-2014. “Manliga kollegor är inte lika intresserade av en, på det [informella] sättet. Det beror dock också på ens ålder. Det är lättare att knyta kontakter med människor i sin egen ålder. Dessutom har jag lagt märke till att män inte är lika intresserad av en när man är en äldre kvinna.”

Veronika Bards erfarenheter inom diplomatin och EU liknar Dassùs. Hon tycker däremot att det har blivit lättare med åldern. Hennes erfarenheter och kontaktnät har gett en position som har lett till respekt vilket har underlättat hennes arbete både som politiker och kvinna. Hennes erfarenhet är dock att äldre män, även från Europa, inte är lika intresserade att ta kontakt med en kvinnlig kollega, varken i formella eller informella arbetssammanhang. “Det beror helt enkelt på vad man är van vid från sitt hemland och från sin familj”. Hon menar att informella sammanhang handlar om nätverk. “Man pratar mycket om hur kvinnor har svårt att komma in i manliga nätverk. Män rekryterar i sina nätverk och då får kvinnor göra samma sak”. Bard föreslår att kvinnor föregår med gott exempel och breddar sina nätverk så att även män ingår. Veronika Bard tycker att det är enklare att arbeta med kvinnor och yngre män, eftersom även de kan påverkas negativt och ha svårt att komma fram på grund av negativa patriarkala strukturer. Manliga nätverk kan vara svåra att penetrera. “Yngre manliga kollegor är dessutom mer vana att arbeta med kvinnor” säger Bard. OSSE var en manligt dominerad arbetsplats. Den enda kvinnliga chefen under hennes tid där var chefen för jämställdhetsavdelningen.

Marta Dassù berättar en anekdot som säger mycket om vikten av det informella i utrikespolitik. Fallet gällde adoptionsavtal mellan Vitryssland och Italien. När en italiensk familj kidnappade en vitrysk flicka som var hos dem som fosterbarn, stoppades alla adoptioner mellan länderna. Dassù var vice utrikesminister och ansvarig för att lösa krisen. Hon kom nära den kvinnliga politiker som ansvarade för frågan från Vitrysslands sida. "Vi kom väldigt bra överens och tyckte om varandra. Jag tror verkligen att den vänskapliga relationen som vi inledde hjälpte oss att nå en bra överenskommelse och lösa problemet." Dassù har dock ingen sådan erfarenhet från EU. Hon beskriver de beslutfattande processer hon deltagit i där som institutionaliserade och transparenta. Hon anser inte att hennes kön påverkade hennes arbete inom EU eller att hon blev exkluderad på grund av kön. "Om folk sen gick och spelade golf med varandra, det vet jag inte. Jag är inte så social av mig."

Inom kommissionen är beslutfattandet väldigt institutionaliserat, säger Annika Korzinek. Det finns elektroniska processer för hur man ska gå tillväga, speciellt när det handlar om ekonomisk och finansiell politik. Inom andra icke monetära områden är tillvägagångssättet inte lika hårt styrt och det är inte lika tydligt "vem som har rätt att säga vad". Där tror hon att informella och icke-transparenta sammanhang förekommer. Som offentlig tjänsteperson säger Annika Korzinek att hon inte upplevt många informella sammanhang. Hon menar att korridor-snacket inte är lika viktigt vid beslutfattandet på tjänstemannanivå som på den politiska.

Som EU-parlamentariker befinner sig Alice Bah Kuhnke på den nivå där politiska beslut tas. En informell trend hon har lagt märke till är att länder som Frankrike och Tyskland ofta går ifrån förhandlingsrummen för att diskutera för sig själva. Sedan kommer de tillbaka och har oftast samma inställning i frågan. Veronika Bard, som arbetade från 2007 till 2012 som ambassadör för den svenska delegationen för Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) har exakt samma erfarenhet. Hon berättar att länder som England, Frankrike och Tyskland ofta träffades innan mötena för att diskutera dagordningen och sedan kom till förhandlingsbordet och var överens. För att bryta upp sådana negativa strukturer måste man skapa bilaterala relationer med de här länderna. Det handlar om nätverk" säger Bard. Hon har erfarenheter av middagar efter förhandlingar där beslut har förberetts. Hon ser det inte som ett problem att man arbetar informellt. "Det viktiga är att det är transparent när beslut väl fattas, annars undermineras organisationen". Hon tycker att kvinnor utesluts alltmer sällan och att det snarare handlar om politiska åsikter idag än annat. "Att skapa personliga kontakter är en viktig aspekt i arbetet på politisk nivå. Det spelar en jättestor roll för hur beslut formas". Många beslut tas alltså inom EU i informella sammanhang. Inom den informella institutioner om man ska använda nyinstitutionella termer.

Pialuisa Bianco trivdes bra inom EU:s rammar och fick mycket gjort när hon var där. Hon blev dessutom nära vän med José Manuel Barroso, den dåvarande ordförande för europeiska kommissionen. Hon berättar att de träffades på ett frukostevent i Berlaymontbyggnaden som då var nyrenoverad. Kommissionen hade precis flyttat in igen och väggarna var därför fortfarande tomma. "Jag satt bredvid Barroso. Vi började prata och under vårt samtal kom det fram att han har varit mycket konstintresserad. Jag var då den första italienska COREPER för kulturfrågor samt ordförande för Italienska kulturinstitutet i Bryssel. Jag föreslog att man skulle ha modern konst från våra olika europeiska länder i Berlaymontbyggnaden. Barroso tyckte att det var en lysande idé

och det blev upptakten till ett kulturavtal mellan EU-länderna. Italien var det första land som ställde ut och utställningen heter Summa Artis”. Bianco har alltså goda minnen från sin tid i Bryssel och erfarenheter av att informella sammanhang har omvandlats till positiva möjligheter att delta i besluten. Hon berättar att hon i hela sitt liv befunnit sig på manschauvinistiska arbetsplatser. Hon upplever dock EU som mer kvinnovänligt än den italienska politiken. Det håller Marta Dassù med om.

Alice Bah Kuhnke säger att hon inte känt sig mer exkluderad som kvinna i Europaparlamentet, än i andra politiska institutioner. Denna fråga berör henne dock inte längre. “Det är en del av min kamp. Det är väldigt tråkigt att det är så, men jag är glad att få vara en av de som kämpar mot de här strukturerna. Vi för alla vår egen kamp och det går inte att jämföra den med någon annans. Att vara en svart kvinna är en del av min.”

Korzinek beskriver kommissionen som hierarkisk och präglad av den franska organisationskulturen. Hon har aldrig upplevt detta som ett problem. Det har alltid funnits utrymme för att utvecklas som handläggare. Hon berättar att hon har haft alla sorters chefer. “Jag har haft de som anses vara värst också, fransmän, italienare. “Hon har haft både manliga och kvinnliga medarbetare, fler kvinnor än män. Hon tillägger att detta kan bero på att hon arbetat på handläggarnivå och främst med miljöpolitik, det vill säga med mjuk styrning. Det här berättar hon i början av intervjun. I slutet av vårt samtal frågar jag om hennes nya post som ställföreträdande chef för kommissionens representation i Sverige. Korzinek beskriver flytten som en stor förändring efter att ha varit många år i Bryssel. Arbetsklimatet i Stockholm är det mest okomplicerade hon har upplevt på länge, kanske därför att alla är svenskar. “Eller kanske det har att göra med jämställdhet trots allt” säger hon plötsligt. Hennes position känns som självklar i Sverige.

4.1.1 Nätverk som informell institution

Från ett nyinstitutionalistiskt perspektiv kan nätverk ses som en del av den informella institutionen. Veronika Bard talar om nätverk som nyckeln till jämställdhet och till att lösa informella problem. Mina samtalsintervjuer visar dock att kvinnliga nätverk inom EU är obefintliga eller inte fungerar. Ingen av mina respondenter anser sig ha haft hjälp av sådana. Därför lät jag frågan inbegripa kvinnliga nätverk utanför EU.

Dassù har erfarenhet av italienska nätverk som WIIS ITALY - Women in International Security, ett nätverk för kvinnor i utrikespolitiken i Italien som skapades 2016. Inspirationskällan var det amerikanska WIIS som grundades på initiativ av Madeleine Albright 1987. Dassù har också varit ordförande i WE - Women Empower the World. Dessa nätverk verkar dock inte ha haft en viktig roll i hennes karriär. En orsak kan vara att hon kom in i dem när hon redan var en etablerad politiker, en annan att kvinnliga nätverk inte har någon tyngd i italiensk politik. En skillnad Dassù ser är att samarbetsviljan är större idag än när de första kvinnorna kom in i politiken i Italien. Då försökte de konkurrera ut varandra.

Alice Bah Kuhnke har ingen erfarenhet av politiska nätverk för kvinnor. Hennes privata kvinnliga nätverk har däremot varit mycket viktiga. I sin karriär har hon haft hjälp av

nätverk med äldre och erfarna män, "blinda för kön och färg" som hon säger. "Tyvärr har det inte varit kvinnor, kanske också för att de inte har haft en position där de kunde lyfta och hjälpa en ung kvinna."

Korzinek tycker dock att förhållanden håller på att förändras. De senaste åren har det dykt upp projekt för att skapa kvinnliga nätverk inom EU, inte som kurserna som nämndes tidigare. Nu handlar det om sammanhang där det erbjuds både nätverk och mentorer till yngre medarbetare. Hon ser positivt på den här utvecklingen.

När Veronika Bard var svensk OSSE-ambassadör tillhörde hon det kvinnliga nätverket FAN club, som liknar dem som finns inom EU. Kvinnorna i nätverk pratade främst om politik och det vardagliga arbetet och medlemmarna stöttade varandra mycket. Bard berättar att hon inte stött på en enda italiensk kvinna varken i FAN club eller i Women Ambassadors Group, det kvinnliga nätverk hon tillhör nu som Ambassadör för Sveriges representation vid de Internationella organisationerna i Genève. Hon säger att hon aldrig träffat en italiensk kvinnlig ambassadör under sin karriär i diplomatin.

4.1.2 Den manliga normen

Annika Korzinek, en av de svenska intervjupersonerna, har arbetat inom EU sedan 1996 och framförallt inom EU-kommissionen. Hon berättar att det ofta förekommit ledarskapskurser för kvinnor där man också ville uppmuntra till kvinnliga nätverk. Problemet var dock att de utgick från manliga och kvinnliga stereotyper och ett perspektiv där mannen var normen. "Det var som om de sade: Om ni nu är kvinnor som vill bli nånting, måste ni ta till er männens sätt att göra saker på." Korzinek berättar att hon gått kurserna och känt att de inte var någonting för henne. "Det borde vara män som erbjuds kurser, inte kvinnor. Jämställdhet handlar inte om att kvinnor ska omskolas. Det är inte där problemet ligger".

Korzinek berättar också att det är svårt att kombinera jobb och familj när man arbetar inom EU. Det är till exempel svårt att vara hemma med sjuka barn, men Korzinek säger att hon visste det när hon gav sig in i en karriär i EU. Gör man ett sådant val får man acceptera vissa saker, och välja sina strider, menar hon. Detta nämner även en av de italienska respondenterna, Pialuisa Bianco. Hon anser att man får acceptera att en tjänst inom EU är ett högpresterande jobb där det finns lite utrymme för privatliv. "Man kan inte få allt i livet. Man måste bestämma sig om man vill prioritera familj eller jobb." Pialuisa Bianco har inga barn.

Dessa uttalanden ger oss en bild av en organisation som genomsyras av den manliga normen.

4.2 Mätning av upplevd eller möjlig förändring inom EU

Korzinek som arbetat med EU längst av alla respondenter, säger att det har hänt mycket ur ett jämställdhetsperspektiv de senaste fem, sex åren. "Idag har vi uppnått 40% kvinnor på alla nivåer i kommissionen". Därmed är den en av de offentliga förvaltningar i världen som har högst andel kvinnor i ledande ställning." Enligt Korzinek genomsyras organisationen i dag av medvetenhet kring jämställdhetsfrågor. "Ändå tror jag att kommissionen fortfarande är dålig på mångfald ur ett intersektionellt perspektiv, men vad kön beträffar har man kommit långt".

Det väcker tanken att Ursula von der Leyen och Christine Lagardes utnämningar inte är symbolpolitik utan tecken på verklig strukturell förändring.

"Det har alltid varit fler kvinnor än män inom kommissionen, men inte på de framträdande posterna" säger Korzinek. "Kvinnorna har arbetat på lägre nivåer och det är det som börjar förändras. 40 procent är inte jämställt men det är ändå ganska nära. Jag tror att det är en medveten strategi." Kvinnorna finns alltså inte längre bara bakom bakom kulisserna.

Veronika Bard ser #metoo rörelsen som vändpunkten för ökad jämställdhet i EU och inom diplomatin. Hon menar att den nya kommissionen är ett tydligt tecken på förändring. Den har enligt henne kommit till tack vare påtryckningar från länder där #metoo har haft starkt genomslag, till exempel Frankrike, Sverige och Holland, där jämställdhetsperspektivet anses viktigt. "Det är svårare att ignorera kvinnor idag. Det sticker i ögonen". Hon berättar att det inte fanns någon ambition från den svenska sidan att ha jämställda delegationer när hon var Sveriges ambassadör för OSSE 2007-2012. Trots Sveriges feministiska utrikespolitik är delegationerna inte alltid jämställda idag heller, säger hon.

"Man säger att EU bara förändras vid en kris, vilket är sant" säger Marta Dassù. "EU befinner sig i en existentiell kris just nu. Jag tycker därför att det är väldigt positivt och intressant att man har valt att sätta kvinnor på så höga positioner som ordförande för Europeiska Centralbanken och ordförande för EU-kommissionen. Vi får se om det var ett bra beslut eller inte. Risken är att vi får se en 'gender backlash' efter det här. Förhoppningsvis inte".

Pialuisa Bianco ser också den nya kommissionen som ett självklart tecken på förändring och ökad jämställdhet i EU. "Nu finns det många framstående kvinnor i EU", säger hon. Bianco problematiserar inte frågan ytterligare i intervjun eftersom hon inte upplever jämställdhet inom EU som ett problem.

Alice Bah Kuhnke ser positivt på att kvinnor som Christine Lagarde och Ursula von der Leyen har fått några av de högsta posterna i EU. Men hon anser inte att det räcker. "Von der Leyen sade till exempel att kommissionen skulle vara hundra procent jämställd när hon utnämndes" säger Bah Kuhnke. "Idag är den visserligen mer jämställd än den någonsin har varit förut. Men när hon inte fick igenom det målet till fullo, slutade hon tala om att det borde vara femtio procent kvinnor och femtio procent män." Bah Kuhnke har inte heller sett någon konkret förändring inom jämställdhetspolitiken. Hon är koordinator i FEMM, Europaparlamentets utskott för kvinnors rättigheter och jämställdhet mellan kvinnor och män, vilket ger henne bra insikt i ämnet. Bah Kuhnke känner Helena Dalli från Malta, som är EU-kommissionär för jämställdhet. "När vi pratade om jämställdhetspolitik, sade Helena att hon inte trodde att von der Leyen

skulle kunna få igenom särskilt mycket, på grund av de högergrupper som hon är beroende av och måste ha bra relationer till. Von der Leyens tal blir också mer vaga ju längre tid som går. Det är även därför som jag är kritisk mot henne. Jag och mitt parti är också skeptiska till hur hon blev vald som ordförande för kommissionen. Många var chockade över att jag röstade ner en kvinna. Jag tycker representation är viktigt. Men det viktigaste för mig är det som sägs, inte vem som säger det.”

Alice Bah Kuhnke argument är i linje med de andra respondenterna som är överens om att EU är svårföränderligt. Så är det med alla organisationer, anser Marta Dassù. Veronika Bard menar istället att EU är lika svårt att förändra som sina medlemsländer. Eftersom kommissionen återspeglar medlemsländernas kultur och åsikter, är den inte mer progressiv än dem. Hon kopplar detta till OSSE och säger att det var svårt att avgöra om den manliga dominansen berodde på organisationens eller medlemsländernas strukturer. Annika Korzinek motiverar sin uppfattning med att EU är långsamt organisatoriskt. Hon säger att unionen ligger tio år efter Sverige i många frågor, men att man måste acceptera konceptet om man vill arbeta där, alltså både den formella och informella institutionen. “Man försöker inte förändra det. Jag har inte försökt förändra det”.

Europaparlamentet fungerat mer eller mindre som vilket parlament som helst, så det finns utrymme för förändring även inom EU, menar Alice Bah Kuhnke. I intervjun gick hon vidare med att understryka parlamentets förändringskraft genom sina olika verktyg. Därmed ser hon möjlighet till formell institutionell förändring. När jag frågade henne om patriarkala strukturer, sa hon att de genomsyrar hela organisationen och att man kan se det tydligt i korridorerna. Äldre manliga politiker har ofta unga kvinnor i tajta kläder som sekreterare. Detta är i stället ett tecken på EU:s informella institution.

4.2.1 Kvotering som förändringsverktyg

Ingen vill få ett jobb på grund av sitt kön. Alla vill känna att det är de individuella meriterna som ger karriärmöjligheter. Det framkommer tydligt i intervjuerna. Den enda respondenten som är kritisk till kvotering är Pialuisa Bianco. Hon tycker att kvotering inom EU är onödig eftersom en kvinna idag har goda möjligheter att få jobb i den europeiska politiken. Marta Dassù anser istället att kvotering fortfarande är viktig, särskilt i den italienska kontexten. Hon ser dock på kvotering som ett övergående verktyg för att öppna ett system som länge har varit låst för kvinnor. De svenska respondenterna ser också kvotering som nödvändigt i en övergångsperiod. Korzinek använder sig av begreppet mjuk kvotering för att uppnå vissa jämställdhetsmål.

5 Teoretisk analys

I den första delen av analysen har det empiriska materialet undersökts och kategoriserats med hjälp av teorierna. I den här delen tar jag ett steg tillbaka. Det jag har kommit fram till i den empiriska analysen, analyseras på en högre abstraktionsnivå. Detta sker med hjälp av teorierna. Den empiriska analysen är alltså verktyget för att kunna genomföra en djupare analys. Uppdelningen har gjorts för att underlätta arbetet med uppsatsen och läsarens förståelse av den.

5.1 Den informella institutionen och feministisk institutionalism

Det framgår av det empiriska materialet att informella sammanhang förekommer ofta, främst på den politiska nivån. Bah Kuhnke och Bard beskriver informella situationer där representanter för likasinnade länder träffas privat för att prata ihop sig om olika åtgärder. Respondenterna talar också om hur middagar verkar vara en del av den informella institutionen. Frukost-eventet i Berlaymont-byggnaden som Bianco berättar om, är också ett exempel på ett informellt, institutionaliserat sammanhang.

Respondenternas svar visar att spontana informella situationer verkar inträffa med kvinnliga medarbetare eller i kvinnliga nätverk. Kvinnor skapar alltså band med andra kvinnor. Bah Kuhnke berättar om sin vänskap med Helena Dalli och Bard och Dassù berättar om att det är lättare att knyta kontakter med kvinnor än män. Dassù pratar dessutom om en institutionaliserad skugga som sänker sig över kvinnor som är äldre än 50 år. Detta visar på att kön och könsrollerna påverkar de sociala interaktionerna i EU.

Trots att respondenterna inte riktigt vill hålla med om att kvinnor skulle missgynnas av informella sammanhang eller att kvinnors röster skulle vara mindre hörda där, ekar EU:s manliga norm i deras svar. Kvinnor i EU verkar inte ha samma tillgång till den informella institutionen som män. EU är alltså, precis som många andra institutioner, könad.

5.2 Historisk institutionalism och den nationella aspekten

Den historiska institutionalismen menar att stater och dess historia är en viktig ingrediens i studiet av EU. Enligt denna teori är stater viktiga att studera eftersom de ger

olika tillgång till resurser till olika aktörer. I detta sammanhang framträder också ett mönster av olikheter mellan länder i det empiriska materialet. Det verkar finnas en koppling mellan upplevelsen av den informella institutionen och den jämställdhetspolitiska situation kvinnorna har i sitt hemland. Italiens brist på jämställdhetsintegrering och osammanhängande jämställdhetspolitik, gör att arbetsklimat för kvinnor är svårare än i Sverige. De italienska respondenterna är överens om att EU är mer kvinnovänligt än Italien. De är också mindre kritiska mot EU ur ett jämställdhetsperspektiv än de svenska.

Pialuisa Bianco är den enda som i detalj beskriver ett informellt sammanhang där hon är framgångsrik. Bianco utnyttjar en frukostsammankomst för att få tillträde till kommissionens ordförande, föreslår honom en idé och lyckas få honom att genomföra den. Korzinek berättar istället att hon har haft svårt att tänka strategiskt ur ett karriärperspektiv och att man som svensk inte är van att armbåga sig fram. Det verkar alltså också finnas en nationell aspekt som har stor betydelse för hur man använder och utnyttjar informella sammanhang. Bah Kuhnke och Bard berättar visserligen om likasinnade länder som träffas och förbereder beslut informellt.

Italienskorerna Pialuisa Bianco och Marta Dassù är inte lika öppna som de svenska respondenterna om svårigheter i sitt eget lands EU-politik eller om patriarkala strukturer i EU generellt. Särskilt Bianco har svårt att erkänna att sådana finns och vilka de är, även om hon blir lite mottagligare för resonemanget efter hand. Här spelar den nationella politiken en roll. Ordet feminism genomsyrar inte den politiska debatten i Italien.

5.2.1 Path-dependency-aspekten

Bards intervjusvar och erfarenheter pekar på en väg framåt. Hon menar att yngre män är mer vana att arbeta med kvinnor. Samtliga intervjupersoner framhåller att EU håller på att förändras, både formellt och informellt. Den formella förändringen är antalet kvinnor i EU och att kvinnor nu får de högsta posterna. Bah Kuhnke understryker parlamentets förändringsverktyg. Den informella förändringen ser vi istället i Korzineks berättelse om skapandet av nya nätverk i EU, som styrs av kvinnor, på kvinnors villkor. Ur ett konstruktivistiskt perspektiv kan EU ses som en pågående process, snarare än ett färdigt resultat. Man kan alltså anta att de förändringstrender som respondenterna har märkt, kommer att leda till ett helt jämställt EU. Respondenterna antyder att det är med politik man ändrar normerna. De verkar alltså tro att normerna kommer att ändras av sig själva med tiden. Detta är i linje med path-dependency-begreppet inom den historiska institutionalismen och konstruktivismen. Enligt denna teori är de sociala normer som styr vårt beteende inte statiska. EU är alltså stigberoende. Veronika Bard nämner i ett intervjusvar att kommissionen egentligen inte är mer progressiv än vad EU medlemsländer är. Frågan blir därför vem som är stigberoende. Är det EU som sätter trenden med sin institutionella kraft eller är det medlemsländerna?

Nätverk är en symbol för politikens informalitet. Jag ser kvinnliga nätverk som en del av den informella institutionen och en väg in i informella sammanhang. Uppkomsten av kvinnliga nätverken kan tolkas både som en reaktion mot manliga nätverk och som en självklar utveckling genom att fler kvinnor tar klivet in i politiken. De är alltså också

path-dependent. Veronika Bard menar att nätverk är nyckel till jämställdhet. Hon berättar att kontaktnät är en anledning till att hon känner sig säkrare i sin politiska roll idag än när hon var yngre. Det är dock inte självklart att man arbetar tillsammans bara för att man är kvinnor. Inte heller att kvinnor nödvändigtvis har samma mål, som vi ser i Bah Kuhnkes svar och resonemang kring Ursula von der Leyen. Samtidigt visar flera av respondenternas svar på att det finns en ny trend där kvinnor stöttar snarare än försvåra samarbete med varandra. Den stora utmaningen för Ursula von der Leyen är att visa att hon verkligen kan fortsätta jämställdhetsarbetet utan att riskera en "gender backlash" som Dassù talar om. Bards resonemang om att bredda nätverken så att både män och kvinnor är medlemmar, kan vara en metod.

Respondenternas syn på EU och förändring talar emot den institutionalistiska synen på institutioner som statiska och svårföränderliga.

5.3 Institutionell makt

Institutioner ses inom teorin som egna omnipotenta aktörer. Institutionalismen säger att aktörer som befinner sig mitt i en organisation är blinda för organisationens styrka. Det märks på flera sätt i intervjuerna. Ett exempel är mitt samtal med Annika Korzinek. Bara i slutet av intervjun säger hon att det förmodligen är EU:s patriarkala karaktär som gör att hon känner lättnad över att komma tillbaka till Sverige efter alla år i Bryssel. Det verkade som om detta gick upp för henne under vårt samtal.

Det är intressant att se att de flesta respondenter inte upplever att informella sammanhang eller strukturer har begränsat dem inom EU. Samtidigt visar deras erfarenheter på tydliga strukturer och normer som på olika sätt kan beskrivas som patriarkala. Intervjuerna tyder också på att kvinnorna inte lägger så stor vikt vid att delta i och utnyttja informella sammanhang. Detta är ytterligare tecken på att institutionella aktörer inte är fullt medvetna om hur de påverkas av sin institution eller vad som egentligen pågår inom den.

5.3.1 Det kvinnliga och det manliga

Feministisk institutionalism menar att det som förknippas med kvinnliga drag missgynnas i det institutionella spelet, det vill säga har eller får mindre makt i den institutionella kontexten. Kvotering är en åtgärd för att ge kvinnor tillträde, men vissa feministiska institutionalister är kritiska till kvotering som förändringsverktyg. Respondenterna i min studie ser kvotering som något övergående, inte en lösning. Pialuisa Bianco är öppet kritisk. Hon är också den vars politiska åsikter lutar mest åt höger och som är mest kritisk till kvotering. Det väcker frågan om det finns en koppling mellan synen på kvotering och ideologisk förankring.

I inledningsavsnittet tar jag upp att fler kvinnor arbetar inom vissa politikområden, oftast dem som kännetecknas av mjuk styrning. Några intressanta reflektioner kan göras i förhållande till detta.

Pialuisa Bianco berättar att hon var den första italienska Coreper för kulturfrågor. Hon var förvånad över att varken någon av hennes manliga företrädare eller någon politiker i Italien hade tagit tag i detta. Frågor kring kulturpolitik hade inte hög prioritet, även om Italien är ett kulturland. Kultur kännetecknas av mjuk styrning, precis som miljöpolitik, områden som ofta lämnas över till kvinnor. Korzinek som har positiva erfarenheter av sitt arbete inom EU, säger själv att det kan bero på att hon framförallt arbetar med miljöpolitik och hållbarhet. Mjuk styrning är inte lika reglerad som hård, till exempel ekonomisk politik. Kanske lämnar man mer eller mindre medvetet över de "mjuka" områdena till kvinnor, eftersom de inte uppfattas som lika viktiga. Ändå kan de ha stor utrikespolitisk betydelse i relationerna mellan länder. I anekdoten om Dassù och den italienska adoptionskrisen, ser vi två kvinnor som delegeras för att ta hand om familjepolitik. Veronika Bard berättar bland annat om sin tid som Sveriges ambassadör vid OSSE. Organisationen arbetar med säkerhetsfrågor, det vill säga hård styrning. Den enda kvinnliga chef hon stötte på där var ansvarig för jämställdhetsfrågor, ett område för mjuk styrning. Hon berättar också att OSSE i stort var mansdominerat liksom de EU-organ som var i kontakt med organisationen.

I enlighet med den feministiska institutionalismen tyder detta på att de traditionella könsrollerna är institutionaliserade i EU. Det visar även på asymmetriska maktförhållanden mellan olika institutionella områden och aktörer.

6 Slutsats och diskussion

Studien visar inte på att informella sammanhang och EU:s informella institution generellt utesluter kvinnor. Snarare tyder den på en systematisk anpassning till en manlig norm. Till skillnad från Aharonis studie har det visat sig att kvinnor inom EU till en viss grad har nätverk och att nätverk inom EU håller på att skapas. Studien visar också att det i EU inte förekommer informellt beslutsfattande som i fredsprocesser, snarare informella förberedelser till beslut. Detta på grund av beslutens olika karaktär och EU:s specifika regler för beslutsfattande som kräver omröstning med alla medlemsländerna.

Ur ett konstruktivistiskt perspektiv kan EU ses som en pågående process. Den positiva förändringstrend som samtliga respondenter ser i EU, kan alltså uppfattas som tecken på verklig förändring. Att Ursula von der Leyen nyligen valdes till EU-kommissionens första kvinnliga ordförande är också ett tydligt formellt tecken på förändring, trots att valet av henne kan uppfattas som ett uttryck för EU:s informella institution eftersom hon inte var en spitzekandidat. En mansdominerad organisation i kris, sätter sitt hopp till en kvinnlig ledare. Det återstår att se vilken inverkan von der Leyens ledarskap får ur ett jämställdhetsperspektiv. Det skulle vara intressant att plocka upp studien igen om fem år och se hur EU har förändrats efter ett mandat med kvinnlig ledning. Ifall informella strukturer får större eller mindre betydelse men en kvinna som kommissionens ordförande och ifall kvinnor känner att de får mer plats, högre positioner och bjuds in mer där makten finns.

Uppsatsens kunskapsbidrag är att påbörja en kartläggning. Den är också ett bidrag till det begränsade antal empiriska studier kring informella institutioner som finns idag. Intressanta slutsatser kan dras trots studiens begränsning i tid och resurser. Undersökningen kommer fram till att det finns skillnader i upplevelsen av EU beroende på den jämställdhetspolitiska situationen i hemlandet. Det skulle därför vara intressant att forska vidare i ämnet med fler respondenter från flera olika europeiska länder. Ett annat intressant område är att fortsätta undersöka hur ideologisk förankring påverkar upplevelsen av informella sammanhang och patriarkala strukturer.

7 Referenser

Aharoni, S.B., 2018. "Diplomacy as Crisis: An Institutional Analysis of Gender and the Failure to Negotiate Peace in Israel". I *Gendering diplomacy and international negotiation* (2018). Springer International Publishing (Studies in Diplomacy and International Relations).

Alonso, Alba - Bustelo, María - Forest, Maxime - Lombardo, Emanuela. 2012. "Institutionalizing Intersectionality in Southern Europe: Italy, Spain, and Portugal". I *Institutionalizing intersectionality: the changing nature of European equality regimes* (2012). Palgrave Macmillan (Gender and politics series).

Boréus, K., Bergström, G.,(red.) (2018). Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys (2018). Studentlitteratur. Available at: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=cat07147a&AN=lub.5152780&site=eds-live&scope=site>

Borchorst, Anette - Freidenvall, Lenita - Kantola, Johanna - Reisel, Liza - Teigen, Mari. 2012. "Institutionalizing Intersectionality in the Nordic Countries: Anti-Discrimination and Equality in Denmark, Finland, Norway, and Sweden". I *Institutionalizing intersectionality: the changing nature of European equality regimes* (2012). Palgrave Macmillan (Gender and politics series).

Council of Europe. 1998. 'Gender Mainstreaming, Conceptual Frameworks, Methodology and Presentation of Good Practices', Final Report of Activities of the Group of Specialists on Mainstreaming, Strasbourg, Council of Europe. [Elektronisk] <https://www.unhcr.org/3c160b06a.pdf> (Hämtdatum : 2019/11/11)

DeVault, M., Gross, G., (2012). 'Feminist Qualitative Interviewing: Experience, Talk, and Knowledge'. I *The handbook of feminist research: theory and praxis* (2012). SAGE Publications. Available at: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=cat07147a&AN=lub.5167412&site=eds-live&scope=site>

Dovi, S. (2007) 'Theorizing Women's Representation in the United States', *Politics & Gender*, 3(3), p. 297. Available at: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edb&AN=56720530&site=eds-live&scope=site> (Accessed: 18 December 2019).

EIGE 2019. *European Institute for Gender Equality*. 2019. [Elektronisk] <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/countries/italy> (Hämtdatum : 2019/11/11)

EIGE 2019. *European Institute for Gender Equality*. 2019. [Elektronisk] <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/countries/sweden> (Hämtdatum : 2019/11/11)

EP 2019. European Parliament. *2019 European election results*. [Elektronisk] <https://election-results.eu/mep-gender-balance/2019-2024/> (Hämtdatum : 2019/11/11)

Europaportalen 2019. <https://www.europaportalen.se/2019/07/halva-nya-eu-kommissionen-tar-form>

Europeiska Kommissionen 2019 https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2019-2024_sv

Esaiasson, Peter – Giljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena, 2017. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik

Gripenberg, Pia, 2019. “Lagarde första kvinnan och icke-ekonomen som blir chef för ECB”, Dagens Nyheter. 2019-11-03 <https://www.dn.se/ekonomi/lagarde-forsta-kvinnan-och-icke-ekonomen-som-blir-chef-for-ecb/>(Hämtad: 20 November 2019).

Hall, P. A., Taylor, R. C. R. and Taylor, R. C. R. (1996) ‘Political science and the three new institutionalisms’, *Political Studies*, 44(5), pp. 936–957. doi: 10.1111/j.1467-9248.1996.tb00343.x.

Jessop, B., Binder, S., Rhodes, R. & Rockman, B.. (2008-06-12). The State and State-Building. In *The Oxford Handbook of Political Institutions*. : Oxford University Press. Retrieved 13 Dec. 2019, from <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199548460.001.0001/oxfordhb-9780199548460-e-7>.

Kantola, J. (2009) ‘Women’s Political Representation in the European Union’, *Journal of Legislative Studies*, 15(4), pp. 379–400.

Kantola, J. (2010) *Gender and the European Union*. Palgrave Macmillan (The European Union series).

Lombardo, E. and Meier, P., 2007. *European Union Gender Policy since Beijing: Shifting Concepts and Agendas*. I M. Verloo, ed. *Multiple Meanings of Gender Equality in Europe*. Budapest: Central European University Press, 51–75.

Lowndes, V. (2014). How Are Things Done Around Here? Uncovering Institutional Rules and Their Gendered Effects. *Politics & Gender*, 10(4), 685-691. doi:10.1017/S1743923X1400049X

Lowndes, V. and Roberts, M. (2013) *Why institutions matter*. [Elektronisk resurs] the new institutionalism in political science. Palgrave Macmillan (Political analysis). Available at: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=cat07147a&AN=lub.5983634&site=eds-live&scope=site>

Lönnaeus, Olle, 2008. “Wallström vill inte bli minister”, *Sydsvenskan*. 2019/11/20 <https://www.sydsvenskan.se/2008-02-08/wallstrom-vill-inte-bli-minister>

Mackay, F., Kenny, M., & Chappell, L. (2010) 'New Institutionalism Through a Gender Lens: Towards a Feminist Institutionalism?', *International Political Science Review / Revue internationale de science politique*, 31(5), p. 573. Available at: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsjsr&AN=edsjsr.20869824&site=eds-live&scope=site> (Accessed: 13 December 2019).

March, J., & Olsen, J. (2008) *Elaborating the "New Institutionalism"*. I Binder, S., Rhodes, R., Rockman, B., March, J., & Olsen, J. (2008-06-12). *Elaborating the "New Institutionalism"*. In *The Oxford Handbook of Political Institutions*. : Oxford University Press. Retrieved 6 Jan. 2020, from <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199548460.001.0001/oxfordhb-9780199548460-e-1>.

MEMO/07/426. European Commission, 2019, "Press Corner." [Elektronisk] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_07_426 (Hämtdatum : 2019/11/11)

Morgan, Sam. 2019. Commissioners assemble: Vote on class of 2019-2024 set. *Euractiv* <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/linksdossier/commissioners-assemble-the-names-in-the-game/> (Hämtad: 20 November 2019).

Morris, Zoë Slote, 2009. "The truth about interviewing elites", *Politics*, vol. 29, no. 3, s. 209-217. (8 s)

Naurin, D. & Naurin, E., 2018. "Descriptive Representation and Negotiation : Gender Balance in the Committees of the Council of the European Union". I *Gendering diplomacy and international negotiation* (2018). Springer International Publishing (Studies in Diplomacy and International Relations).

Nichols, P. M. (1998). Historical Institutionalism and Sociological Institutionalism and Analysis of the World Trade Organization. *University of Pennsylvania Journal of International Economic Law*, 461-511. Retrieved from http://repository.upenn.edu/lgst_papers/11

Paffenholz, T., 2018. "Women in Peace Negotiations". I *Gendering diplomacy and international negotiation* (2018). Springer International Publishing (Studies in Diplomacy and International Relations).

Phillips, A. (1998) *Feminism and Politics*. New York: OUP Oxford (Oxford Readings in Feminism). Available at: <https://search.ebscohost.com/ludwig.lub.lu.se/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=12432&site=eds-live&scope=site>

Saurugger, Sabine (2014). *Theoretical Approaches to European Integration*. Palgrave Macmillan.

Teorell, J., Svensson, T., 2007. *Att fråga och att svara*. Samhällsvetenskaplig metod. Malmö: Liber.

Yanow, Dvora, 2003. ”Interpretive empirical political science: What makes this not a subfield of qualitative methods”, *Qualitative Methods*, Fall 2003.

76/207/EEC. Council Directive. 1976. [Elektronisk] <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31976L0207:EN:HTML> (Hämtdatum : 2019/11/11)

7.1 Bilaga 1 : Respondenter

Namn	Land	Positioner där respondenterna har kommit i kontakt med EU	År
Alice Bah Kuhnke	Sverige	Europaparlamentariker	2019 -
Annika Wäppling Korzinek	Sverige	Ställföreträdande chef för Europeiska kommissionens permanenta representationen i Sverige, chef för avdelningen för politisk och ekonomisk rapportering Miljöhandläggare inom Europeiska kommissionen	2019 - 2015 - 2010
Marta Dassù	Italien	Vice utrikesminister	2014 - 2011
Pialuisa Bianco	Italien	Ordförande för italienska kulturinstitutet i Bryssel samt italiensk COREPER för kulturfrågor	2007 - 2003
Veronika Bard	Sverige	Ambassadör till Sveriges representation vid de internationella organisationerna i Genève Ambassadör för den svenska delegationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE)	2015 - 2012 - 2007

7.2 Bilaga 2 : Intervjuguide

1. Introduktionsfrågor

- Berätta om din uppgift inom EU:enheten, -organisationen, -avdelningen du arbetar/arbetade inom.
- I vilken period arbetade du där?

2. Det formella och informella

- Hur skulle du beskriva EU som arbetsplats?
- Hur skulle du beskriva organisationskulturen där?
- Hur många kvinnor respektive män fanns det på den arbetsplatsen?
- Har du känt av negativa patriarkala strukturer där?
- I vilka slags förhandlingssammanhang befann du dig i när du arbetade inom / med EU?
- Hur såg beslutprocesserna ut i de sammanhangen?
- Förekommer det / förekom det informella sammanhang i samband med gruppens arbete? Isåfall vad för slags informella sammanhang?
- Har du någonsin befunnit dig i ett informellt sammanhang där beslut eller förberedelser till beslut fattas?
- Har du haft kännedom om informella sammanhang som du inte blivit bjuden till? Isåfall, tror du att det var så för att du är kvinna?
- Har du varit i kontakt med kvinnliga EU nätverk? Om inte, har andra kvinnliga nätverk varit viktiga i din karriär?

3. Institutionell förändring

- Tycker du att EU är en lätt- eller svårföränderlig organisation?
- Tror du att Ursula von der Leyen och Christine Lagarde är ett tecken på en förändring inom EU ur ett jämställdhetsperspektiv? Eller är det bara symbolpolitik?